

Sommartid-uteliv med njutning och faror!

Klockorna ändrade till sommartid - ljustet och värmen lockar oss ut i naturen! Det mesta är skönt men det lurar också faror som ormar, fästingar, glasbitar och inte minst stekande sol.

Men livet med sällskapsdjur blir lätt om du som ägare är väl förberedd och förser dig med ett litet "husapotek" med fästingmedel, akutkortison och bandagematerial, samt inte minst SUNT FÖRNUFT!

Många av oss åker många mil i bil under sommaren och en del djur har problem. Veterinär Christer Nälser ger förklaringen till åksjuka och tips om hur den kan tacklas. Solen ger liv men kan också orsaka död (en mycket plågsam sådan) när hunden eller katten blivit lämnad i bilen en solig sommardag! På mindre än fem minuter förvandlas bilen till en stekhet bastu när den står i solen. Våra husdjur svalkar sig genom att hässa, det vill säga andas snabbt, och inte genom att svettas som vi gör. Alla förstår säkert att om man andas in luft som är 50-60 grader så blir man inte svalkad av den. Ända ser jag varje sommar hundar och ibland katter som sitter instängda i varma bilar. Om du inte kan ta med dig djuret dit du skall så lämna det hemma istället!

Vi på Doggy-Rapport önskar er alla en skön sommar och ser fram emot nya frågor som kan bli till framtida artiklar.

Ulla Björnehammar

Hundar är olika känsliga för åksjuka, men valpar har lättare att vänja sig vid att åka bil än vuxna hundar. Regelbundna åkturer med valpen rekommenderas av artikelförfattaren, dock kanske inte som chaufför. Foto: Lisbeth Karlsson

Valpar och bilåkning

Irena Fransson i Björketorp har noterat att en del valpar klarar att åka bil, andra inte. Problemet försvinner i princip alltid med valpens ålder. Ibland kan en hel kull vara likadan. Alla klarar bilåkning eller tvärtom, de gör det inte. Vad händer i valparnas kropp? Veterinär CHRISTER NÄLSER besvarar Irenas frågor.

Åksjuka är en variant av rörelsesjuka (kinetos; av grekiskans kinesis, rörelse). I *Medicinskt lexikon* av Lindskog och Zetterberg definieras rörelsesjuka som en sjuklig yttring i form av yrsel, illamående och/eller kräkning vid särskilda rörelser. Exempel på rörelsesjuka är bil-, flyg-, järnvägs-, karusell- och sjösjuka med flera.

Åksjuka uppkommer i likhet med övriga former av kinetoser genom en överstimulering av kroppens balansorgan. Låt oss därför börja med att studera detta organ lite närmare.

Örats uppbyggnad

Örat är indelat i tre huvudsakliga partier: ytterörat, mellanörat och innerörat. **Ytterörat** utgörs av den trattformade öronmusslan och den yttre, hudbeklädda hörselgången ner till trumhinnan. Innanför trumhinnan börjar **mellanörat**, som inrymmer stigbygel, hammare och städ. Mellanörat gränsar mot innerörats snäckformade ben och står också i förbindelse med svalget via örontrumpeten. **Innerörat** består av den ljudupptagande hörselsnäckan och det labyrintformiga

INNEHÅLL 2/00

■ **Sommartid - uteliv med njutning och faror!** Sid. 9

■ **BALANSSINNET: Valpar och bilåkning.** Veterinär Christer Nälser förklarar vad åksjuka beror på och varför vissa hundar blir sjuka, andra inte. Sid. 9

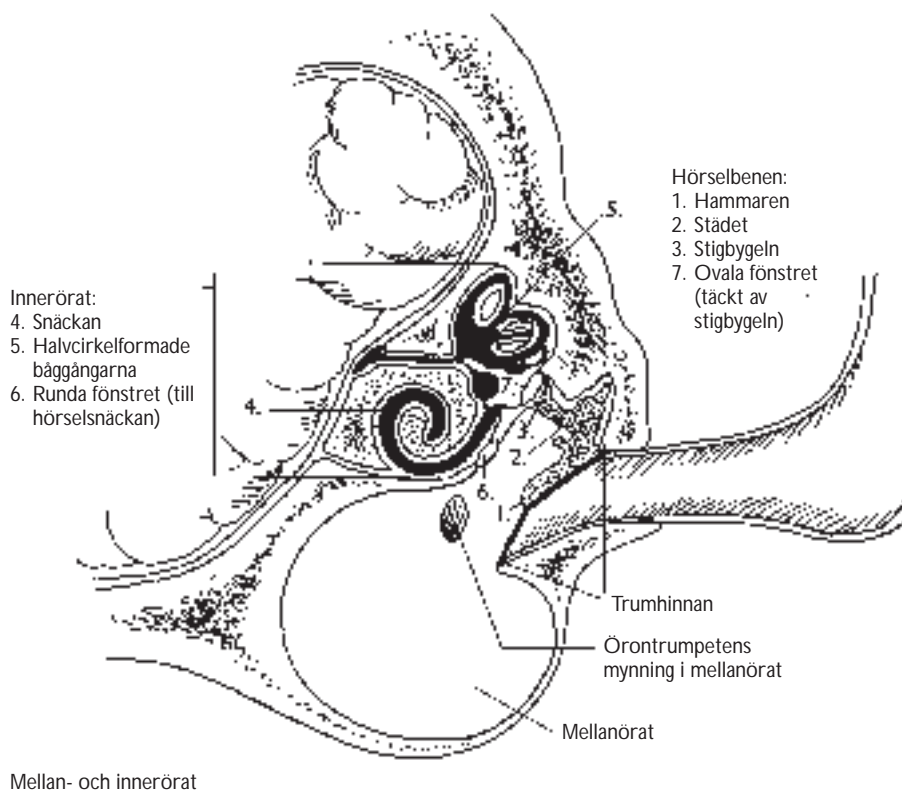
■ **INTERVJU: Personligt med Ann-**

Marie Hammarlund: Bättre med bra hel-foder än dålig hemmablandning! Sid. 12

■ **FÖRGIFTNING: Rättgift.** Veterinär Lars-Erik Appelgren beskriver vad som händer när en hund har ätit rättgift. Sid. 15

■ **SAGT & GJORT** Sid. 16

BALANSSINNET

Mellan- och innerörat

Figur 1. Schematisk illustration av ett hundöra. Balansorganet utgörs bland annat av de tre sinsemellan vinkelräta halv-cirkelbågarna. Illustration: Staffan Philipsson.

balansorganet. Balansorganet utgörs av tre bågformiga halv-cirkelklar ställda i rät vinkel mot varandra. Se figur 1.

De tre bäggångarna bildar en labyrint tillsammans med det område de utgår ifrån. Utsidan av labyrinten består av ben, **benlabyrinten**. Inuti benlabyrinten ligger **hinnlabyrinten** som är uppbyggd av hinnor. I hinnlabyrinten finns bland annat två säcklika utbuktningar som innehåller små kristalliska stenar, statoliter. Dessa påverkas av tyngdkraften och fungerar främst som ett **statiskt** balansorgan. Via härförsedda känselceller förmedlar statoliterna information till hjärnan om huvudets **ställning**.

I de tre mot varandra vinkelräta och halv-cirkelformade bäggångarna påverkas andra känselceller av den i hinnlabyrinten cirkulerande vätskan, endolymfan. När huvudet rörs, sätts endolymfan också i rörelse (med en viss tidsförskjutning). Vätskans acceleration förmedlas till hjärnan. Systemet i bäggångarna bildar ett **dynamiskt** balansorgan som via sina känselceller informerar hjärnan om huvudets **rörelser**.

Både det statiska och dynamiska balanssystemet påverkas vid rörelser, exempelvis bilåkning.

Balansorganen överstimuleras

Många vuxna människor kan säkert er-

inra sig barndomens upplevelser i en karusell. Å ena sidan tjusningen av farten och upplevelsen av att hela världen har satts i rotation. Å andra sidan ett tilltagande obehag i form av yrsel, illamående och kanske kräkningar när karusellens fart ökar. När man väl kliver av, är det nästan omöjligt att förflytta sig någorlunda rakt. Man kämpar frenetiskt för att hålla sig upprätt. Det bär ändå av i en svärkontrollerad spiral med yviga rörelser i en riktning motsatt den som karusellen roterar i. Man snurrar inte längre med någon karusell, men världen tycks ändå inte stanna. Efter ett tag återgår allt sakta till ett mer normalt tillstånd igen. Vad är det egentligen som händer?

När man börjar snurra börjar också vätskan (endolymfan) i innerörats hinnlabyrint att röra på sig. Den börjar förflytta sig i samma riktning som karusellen roterar. Så länge det går någorlunda sakta blir det som regel inga problem. Känselcellerna i bäggångarna informerar fortlöpande hjärnan om att underlaget har börjat snurra, men hjärnan hinner med att ställa om sinnet och muskulatur utan större problem. En viss tröghet finns det i systemet, så känslan att allting inte står rätt till finns där hela tiden, men hjärnan klarar än så länge att kompensera rotationen. Man märker att det snurrar, men det bekommer en föga. Hjärnan

lyckas åstadkomma jämvikt i systemet i form av signaler om en lika stor rotation i motsatt riktning.

Ökar rotationshastigheten så ökar även farten på den endolymfatiska vätskan i innerörat. Hjärnan får fler signaler om att "det snurrar!". Den tvingas att sända ut fler och fler kompenserande signaler till sinnesorgan och muskulatur för att försöka åstadkomma en rotation i motsatt riktning. Denna spiral drivs allt hårdare och till sist klarar inte hjärnan att kompensera för rotationen. Istället blir man yr och känner att man har svårt att klara av situationen. De flesta hoppar då av karusellen bara för att märka att det knappt går att hålla sig på benen.

I samma ögonblick som man hoppar av upphör rotationen, men på grund av sin inneboende tröghet fortsätter endolymfan att rotera inne i hinnlabyrintens bäggångar. Trots att underlaget har "stannat" får hjärnan fortlöpande signaler om fortsatt rotation. Den fortsätter därför att sända kompenserande signaler till musklerna. Man har svårt att undvika att förflytta sig (underlaget rörde sig ju nyss) och man tvingas dessutom att vrida rörelserna i motsatt riktning som karusellen roterade, för det är just en motsatt rotation som hjärnan har skapat. För att inte falla omkull tvingas man helt enkelt att ta tag i något fast föremål.

Så småningom avtar endolymfans cirkulationshastighet, hjärnan börjar hinna med igen och efter någon eller några minuter är man någorlunda sitt gamla jag. I fråga om karusellens inverkan handlar det nästan uteslutande om en rubbning av rörelsejämvikten och hjärnans begränsade förmåga att kompensera för den uppkomna situationen. Om man inte kliver av karusellen i tid övergår yrseln snabbt i illamående, ofta åtföljt av kräkning.

Bilsjuka barn är också många föräldrars fasa och oräkneliga är också försöken att undvika att bilsjukan uppkommer under resan. Här handlar det både om ständiga lägesändringar av huvudet, vilka aktiverar det statiska balanssinnet i labyrintens båda hinnsäckar, och ideliga rörelseändringar i kurvor med mera, vilket får det dynamiska systemet att reagera. Lugna störningar i mycket låg fart är oftast inget större problem, men ju ojämnare och kurvigare väg, desto snabbare uppkommer symtomen. Återigen är det de ständigt upprepade signalerna från balansorganen som till sist tycks få hjärnan att reagera fel. Kompensationsförsöken går över i yrsel, illamående och kräkningar, och det hela avtar inte förrän rörelserna lugnats ner. I bästa fall hinner man åtminstone stanna bilen innan det brakar loss. Det finns, åtminstone när det gäller barn, en viss chans att förebygga

BALANSSINNET

situationen genom att be barnet att "titta rakt fram på vägen" under färden. Att bilföraren själv skulle bli åksjuk har väl knappast hänt?

Hjärnan samordnar balanssinnet med syn och muskulatur

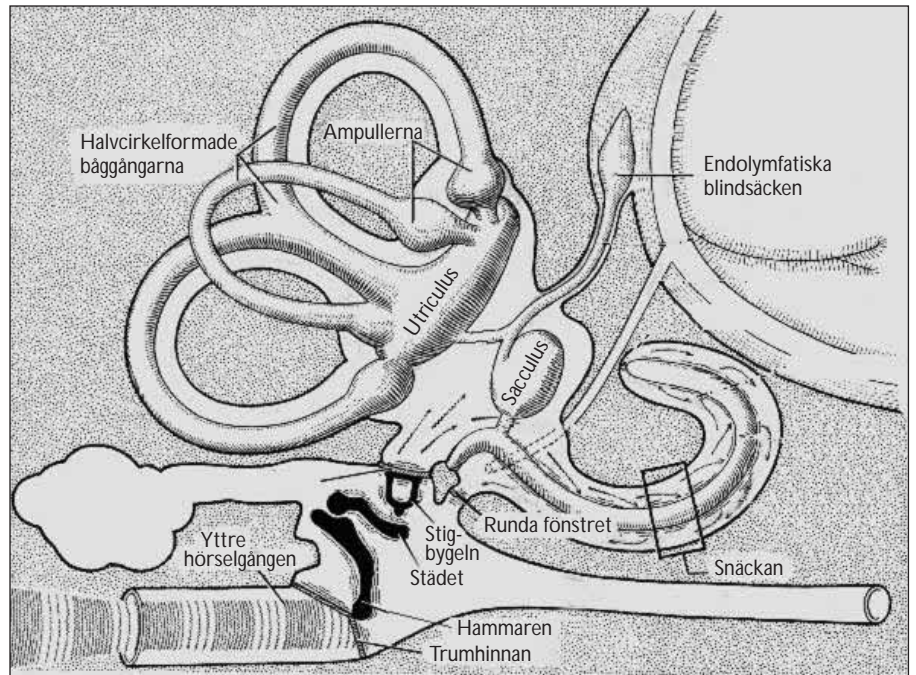
Även om balansorganen och deras samspel med hjärnan utgör kärnan i frågeställningen om åksjuka, spelar också andra organ en viss roll i sammanhanget. Först och främst har synintrycken betydelse. Om man som passagerare i en bil också passar på att fördriva tiden med lite tidningsläsning, så ökar risken för att man ska bli åksjuk. Skälet till det är att hjärnan tvingas att bearbeta motsägande sinnesintryck. Balansorganen signalerar om rörelser samtidigt som ögonen, vilka fixerar tidningstexten, signalerar att allt är stilla. Hjärnan har svårt att hantera den typen av motstridiga signaler. Symtom på åksjuka uppkommer snabbare och för mindre störningar.

Även muskulaturen har betydelse för hjärnans samspel med balansorganen. Det kanske märks tydligast under tågresa, när det som regel inte är något problem för hjärnan att kompensera de ryckiga tågrörelserna så länge man sitter ner. Annat blir det om man går i det rörliga tågsättet! Då kan det ibland verka rent omöjligt att hinna med att kompensera sin något spända muskulatur och undvika att falla huvudstupa över någon stackars medpassagerare.

Varför kräks man?

Själva illamäendet och kräkningen i samband med bilåkning har kanske inte någon direkt koppling till de ökade impulserna från balansorganen. Känslan av illamäende och behovet att kräkas kan också utlösas av den överaktiverade hjärnan. Det finns ingen uppenbart logisk koppling mellan en roterande karusell och strävan att tömma magsäcken. För att förstå reaktionen med illamäende och kräkning kan det behövas lite eftertanke kring arternas utveckling. De företeelser som utlöser rörelsesjuka är av förhållandevis sent datum. Bilar, tåg, flyg och avancerade fartyg är liksom karuseller rena nymodigheter i jämförelse med människans utveckling under årmiljoner.

I grunden har inte hjärnan utvecklats för att möta de besvärligheter dessa moderna företeelser kan åstadkomma. Där emot har allehanda gifter förekommit under hela utvecklingen. En del av dessa gifter har påverkat det centrala nervsystemet allvarligt. Under lång tid har det därför varit ändamålsenligt att göra sig av med intagna sådana gifter när hjärnan blir påverkad. (Vissa substanser brukas fortfarande allmänt. Vid överdosering le-

Figur 2. Schematisk illustration av balanssinnets hinnlabyrinth. (Efter Junqueira LC, Carneiro J: Basic Histology 3rd ed, LMP 1980)

der de till rörelsestörningar, illamäende och kräkningar. Ett välkänt exempel är vanlig alkohol.) Det är först under de senaste århundradena som hjärnan har ställts inför mekaniska rörelsefenomen med en verkan som liknar äldre tiders giftiga substanser. Kanhända kan förklaringen till kräkningarna ligga här.

Hjärnan lär sig

Som Irena Fransson mycket riktigt konstaterar i sin frågeställning, avtar problemen med åksjuka oftast med tiden. Att det är så beror i första hand på hjärnans stora anpassningsförmåga. Efterhand lyckas hjärnan anpassa sig till de rörelser som förut verkat onaturliga. Signalerna från balansorganen är sannolikt lika starka som förut, men hjärnan tycks lära sig att inte ta i så hårt i sina försök att kompensera. Denna förmåga till anpassning efter ändrade förhållanden kallas **adaption**, och är ett av de utmärkande dragen för hjärnan hos såväl människa som flertalet högt utvecklade däggdjur, som exempelvis hund.

Känsligheten för åksjuka varierar mellan individer, vilket troligen har en genetisk bakgrund. Även förmågan att bli av med problemen varierar från individ till individ, men allmänt gäller att hjärnans anpassningsförmåga är störst i låg ålder. Ett av de bästa sätten att minska problemet är därför regelbunden träning med bilåkning i valpstadiet. Jag brukar både tillämpa och rekommendera en regel om att den nya valpen ska tillbringa minst 15 minuter i bilen per dag de första veckorna eller månaderna. Det har gett ett utmärkt resultat för samtliga hundar utom

en i min familj. Den hunden var sju månader när hon kom från sin kennel, uppenbarligen med ingen eller ringa erfarenhet av bilåkning. Hon slutade någorlunda snabbt att kräkas i bilen, men under hela sitt liv låg hon aldrig ner i bilen när den var i rörelse. Hon satt oftast och flåsade, dreglade ofta och lyckades aldrig förstå njutningen med att följa med ut på en spännande resa i bilen. Tidig träning förordas alltså starkt!

För de svåra fallen finns det också vissa möjligheter att kortvarigt medicinera i förebyggande syfte med läkemedel av antihistamintyp, men jag tycker att en sådan lösning är sämre på sikt. I första hand bör man enligt min mening satsa på hjärnans stora anpassningsförmåga. Tack och lov för den!

Christer Nälser

Veterinär CHRISTER NÄLSER är specialist i hundens och kattens sjukdomar.

Har du flyttat?

Tänk på att göra adressändring även till Doggy-Rapport om du flyttar. Du kan antingen maila till marina.heyman@doggy.se eller ringa 0322-66 65 26.

"En sån hund skall jag ha..." bestämde Ann-Marie när hon första gången träffade dalmatiner i USA. Det tog några år innan hon kunde förverkliga sin dröm. Men då blev det desto bättre - Int och nordisk Champion Kief. Foto: Ur Ann-Marie Hammarlunds privata album.

Personligt med Ann-Marie Hammarlund:

Bättre med bra helfoder än dålig hemma-blandning!

Som en av svensk hundsports mest kända profiler har hon fött upp dalmatiner under kennelnamnet Dallas. Hon är även en av de mer namnkunniga när det gäller utfodringsfrågor.

Hennes pappa, Eric Fredlund, hade uppfödning av fullblodshästar på Hägerneholms stuteri i Täby. Han var jägare och hade vorsteh, pointer, tax och stövare. Inte sådana hundar som man alltid hade runt benen. Och inte fungerade de särskilt bra med hästar heller. Det bekymrade lilla Ann-Marie Fredlund som så gärna ville ha gårdens alla djur omkring sig - hundar, hästar, kor, höns och kaniner.

- Ja, det hade kanske inte varit så klokt, säger Ann-Marie. Jag hade astmatisk luftrörskatarr och var sjuk jämt. Fast på den tiden talade man inte om allergier. Man hade hösnuva och det hade jag. Jag var så sjuk att jag faktiskt fick sluta skolan i gymnasiet. Jag var ju aldrig där. Pappa tyckte att det var bättre att jag var hemma och tränade kapplöpningshästar. Då fick jag ju frisk luft.

I dag är Ann-Marie Fredlund en av svensk hundsports mest kända profiler. När hon var 20 år bytte hon efternamn till Hammarlund och då vet ni, just det, dalmatiner.

Men hon har fött upp både släthårig foxterrier, norfolk terrier och en kull blandrasvalpar. Men det får man absolut inte tala om. Tänk om Kennelklubben skulle få reda på det!

Ann-Marie ser faktiskt riktigt orolig ut när hon ser att jag kرافsar med pennan i anteckningsblocket.

- Du tänker väl inte skriva om blandraskullen???

Om inte det är preskriberat, då vet inte jag. Det var mer än 40 år sedan det hände.

Utfodringsintresse

Långt senare har hon också blivit "profet i sitt eget land", något som ingen kan bli enligt det gamla ordspråket. Det började hemma på gården där Ann-Marie alltid var med när hundarna och hästar-na skulle utfodras.

- Man räknade foderstat till hästarna. Allt vad hästarna presterade var relaterat till foder och träning. Jag tyckte att det var intressant. Redan tidigt fick jag ta ansvar för utfodringen av hundarna. Och det var samma sak där. Jag fick lära mig att kontrollera högarna som hundarna lämnade efter sig när de rastades.

Vad då kontrollera?

- Titta efter vad som fanns i högen förstås. Hade hunden smält maten ordent-

ligt? Hade avföringen bra konsistens? Var det mycket eller lite? Såg det normalt ut? Avvek det från tidigare högar? Vi plockade upp efter våra hundar redan på den tiden.

Ann-Marie fick själv pröva sig fram med foderstaten till hundarna om det var någon hund som föll ur ramen.

- Ja, man lagade ju all hundmat hemma på den tiden, säger hon. Grunden i fodret var slaktavfall som vi köpte på slakteriet. Det var kött och inälvor. Vi köpte säckvis med gammalt bröd som var bakat av vete. Vi kokade korngryn och ris. Mamma bakade hundbröd av gröpe och grahamsmjöl. Ibland fick hundarna rå strömming. Vitaminer och mineraler fick vi sätta till.

Hästvänlig ras

År 1949 åkte Ann-Marie till USA på ett tre månader långt studiebesök på olika stuterier. I USA mötte hon för första gången hundrasen dalmatiner. Hon fick veta att dalmatiner har en medfödd, sällsynt god förmåga att kunna umgås med hästar.

- Då bestämde jag att jag skulle ha en sådan.

Men det dröjde ända till 1954 innan Ann-Marie kunde förverkliga sin önskan om dalmatinern. Det kom några saker emellan. Först var det Bo Hammarlund. Sedan var det Jan Hammarlund född 1951. Och så var det faktiskt ganska ont om dalmatiner i Sverige.

- Jag letade länge innan jag hittade en valp hos en bonde i Skåne. Det var Kief. Han var hårt inavlad, vilket inte var vad jag tyckte något önskeläge. Han var av den gamla svenska dalmatinerstammen, så jag köpte honom ändå. Och den inaveln skulle ju brytas genom den utavel som skedde. Jag importerade senare hundar från både England och Amerika.

Kief (e. Ch Nyvängens Kon-Tiki u. Dorrit) var uppfödd av Ingvar Henriksen i Klågerup. Kief blev internationell och nordisk champion och grunden i kennel Dallas uppfödning. Han lämnade många bra avkomlingar. Och, han skötte sig exemplariskt bland hästarna.

Bosse Hammarlund korsade hennes väg redan 1949. Han blev utvald på sina meriter.

- Pappa anställde honom som inspektor på Hägerneholm, berättar Ann-Marie. Bosse hade lantbruk som specialitet och det var väl tur.

Tycke uppstod så gott som omedelbart. I år firar Ann-Marie och Bo sin 50-åriga bröllopsdag.

Ann-Marie och Bo stannade kvar på Hägerneholm som gifta. Båda hade ju sitt arbete där. Ett nytt hus byggdes åt det unga paret. Förutom stuteriet med kapplöpningshästar drev Ann-Maries pappa

ridskola på Hägerneholm. Stallarna var ständigt fulla.

Ann-Marie däremot ville ha fler dalmatiner och hittade en fantastisk tik i England. Men hon var inte till salu.

– När jag inte fick köpa tiken köpte jag hennes mamma. För mig var det nästan lika bra. Hon blev betäckt i England och valpade i karantän. Det var en månads karantän på den tiden.

Kennelnamnet "Dallas" var inte det som Ann-Marie hade som första val.

– Nej, jag hade nog fyra, fem andra som jag hellre ville ha. Men antingen var de upptagna eller också var det något annat fel. Jag ville ha ett kort namn som slutade på "s". Och "Dallas" har väl känts bra, tycker jag. Åtminstone tills det dök upp en serie på TV.

Hunddomare - nej tack.

Varför har du aldrig blivit domare? Du skulle verkligen ha varit en tillgång i domarkären.

– Jag tycker att det är intressantare att syssla med avels- och uppfödarfrågor. Visst har jag dömt dalmatiner, i England bland annat. Men ärligt sagt, jag tycker inte att det är särskilt kul att döma. Jo, jag skriver gärna omdömen. Men när jag måste placera jämgoda hundar så att någon ska vinna över en annan, då är det inte lika roligt längre. Det är trevligare att vara ute och hålla föredrag.

Dessutom ägnar Ann-Marie mycket tid åt Svenska Hunduppfödareföreningen, en organisation som hon själv var med och startade 1975.

Råd om hundmat

När Ann-Marie började som hunduppfödare på 1950-talet var det inte så vanligt med fabriksproducerade hundfoder.

– Jag minns förstas föregångaren till Doggy, säger Ann-Marie. Det hette Doggi på den tiden. Och jag hade kontakt med fodrets ursprungliga upphovsmän, bland andra ägaren till Vårgårda Kvarn, Ivan Heyman. Det tycker jag är intressant.

De som köper Dallasvalpar får handfasta råd om utfodring med sig. Ann-Marie blev mer och mer övertygad om att många problem med dåliga magar och klåda hos hundar berodde på felaktig foderstat. Dock inte i hennes egen uppfödning och inte särskilt ofta hos rasen dalmatiner. Men folk som hade problem med sina hundar började ringa Ann-Marie för att få råd. "Ring Hammarlundskan" så man alltid när man inte rådde på långvariga diarréer eller återkommande kräkningar.

Med tiden gick det så långt att "Hammarlundskan" blev vida känd. Nu kan man slå in orden som sökbegrepp på Internet och få många träffar. Förutom

Åsneetoet Donkelina har en speciell plats i Ann-Maries hjärta, alla fullblodshästar till trots. På åsnors vis vägrade hon ibland att ta ett enda steg framåt. Och då blev det ju tid för ett fotografi. Foto: Ur Ann-Marie Hammarlundskans privata album.

receptet på "Hammarlundskans blandning" dyker berättelser upp från hundägare vars hundar repat sig på dieten efter att ha varit sjuka i flera år.

Så du menar att kommersiellt hundfoder är skräp och att vi inte borde ge det till hundarna?

– Nej, absolut inte. Jag brukar säga är att det är bättre att ge ett bra helfoder än en dålig hemmablandning. Man måste vara kunnig i näringslära och veta vad man håller på med när man gör eget foder åt sina hundar.

– Hundar är olika känsliga. En del verkar tåla precis allting och andra tål inte minsta lilla avvikelse från den perfekta foderstaten. Har man en hund som mår bra, har normalt hull, fin päls och som alltid är bra i magen, då finns det ingen anledning att hålla på och experimentera med olika foder. Men om hunden har problem med magen eller med klåda, så kan det bero på utfodringen.

– Förr förekom mest hudproblem, säger Ann-Marie. Nu ser man mer och mer magproblem hos hundarna.

– Om en hund har klåda, måste man låta undersöka den ordentligt. All klåda beror inte på överkänslighet. Rävskabb och mjällkvalster är vanliga orsaker till att hundar kliar sig. Och det blir man lätt av med om hunden får rätt medicinering.

– Det händer att hundägare får konstiga råd av en del veterinärer när de har uteslutit skabb och kvalster som orsak till klådan. De säger att hunden inte ska ha nötkött och vete. Om hundägaren ringer till mig, så säger jag: Ge hunden nötkött och vete!

Och så blir hunden bra? Är det så?

– Ja, faktiskt.

Det händer att veterinärer uppmanar hundägare att "ta ett snack med Ham-

marlund" om problemhundens utfodring. "Det kan i alla fall inte skada".

Litterära planer

Du måste tillbringa mycket tid i telefonen?

– Mmmm, jag törs inte tänka på hur mycket det blivit sammanlagt på de 47 år jag hållit på.

Borde inte du stänga av telefonen ett år och skriva en bok om det här istället?

– Jo, jag önskar att jag kunde göra det. Men det går ju ut över hundar som behöver hjälp. Jag har ett par böcker klara, i huvudet alltså. En bok om utfodring förstås, men också gärna en bok för uppfödare med några kapitel om beteende. Det är väldigt intressant att studera "problemhundar". Oftast ligger orsaken i ägarens beteende, och det kan man påverka med enkla metoder och medel. Och får jag önska mer, så vill jag ha en valpkull till i mitt liv. Det är inte roligt att bli gammal och känna att kroppen inte klarar av saker. En valpkull behöver jag hjälp med. Och jag önskar så innerligt mycket att jag kan få det. Vår tik "Devila" är fem år gammal nu, så det kan inte vänta länge.

Har du bara haft dalmatiner? Bortsett från pappas jakthundar förstås?

– Det var en foxterrier och ett par släthårsfoxar till efter henne. Och så norfolkterrierna. Tre kullar blev det innan allergin gjorde att jag måste sluta med den rasen. Min syster hade en collie och vår dotter Kikki hade whippet när hon bodde hemma. Vinthundarna var en nyttig erfarenhet för mig. Jag visste att de inte kan lagra fett och upptäckte att de mädde bättre på en fettrikare kost än andra hundar. De blev nämligen dåliga i magen när fetthalten blev för låg.

Dallas Peatlathon (här tre månader) exporterades till Kanada av Ann-Marie. Där erövrade han sitt championat och blev far till en av Kanadas mest vinstrika dalmatiner. Foto: Ur Ann-Marie Hammarlunds privata album.

Titt i kristallkulan

Vad tror du om framtiden för oss och våra hundar i Sverige?

– Jag har sett stora förändringar de senaste 20 åren. Många av de som nu är hundköpare är en generation som vuxit upp med ganska liten kontakt med djur och natur. De måste lära sig att respektera djuren. Hunden måste få rätt till sin art. Det är farligt att förmänskliga hunden och tro att den kan tänka som vi. Ett skräckexempel är vegetarianer som absolut ska ha sina hundar att också bli vegetarianer. De har ju inte förstått ett smack hur saker och ting hänger ihop här på jorden.

– Och så är jag tveksam till om folk verkligen har tid med sina hundar nu. Stress är ett stort problem. Hundägarna stressas av dåligt samvete. Hundarna stressas av sysslolöshet. Ska man ha hund fast man har ont om tid, så kan man utnyttja hunddagis. Det är bättre för hunden än att bara ligga sysslolös hemma. Hundar stressas förstås av överaktivering också, så de verkligt ambitiösa måste lära sig att dra ner lite på takten.

Mindre tid för hundarna säger du. Det går ju verkligen inte ihop med omsorgen om bra utfodring. Att man ska göra all hundmat själv.

– Det har jag inte sagt att man ska göra. Men däremot är jag orolig för att dåligt hundfoder kan ha negativ inverkan på hundarna. Vem vet hur mycket anabola steroider det finns kvar i kycklingmjöl som används i hundfoder. I en del länder använder man tillväxthormoner för att kycklingarna snabbt ska nå slaktvikt. Och hormonerna finns med största säkerhet kvar i de delar av fågeln som går till hundfoder. Jag tror att det är en farlig utveckling, som leder till att hundarna blir jobbiga och svåra att hantera.

– Jag tycker att jag ser många fler hundar med övervikt nu än vad jag gjorde

de förr. Och jag tror att orsakerna är två: Brist på motion, men också att hundägarna utfodrar fel. Jo, jag vet att det är så. Jag har pratat med så många. Jag brukar fråga varför hundägaren har valt just det foder han eller hon använder. Många säger att det var en snygg förpackning. Tänk dig, de väljer foder till hund efter färg på fodersäcken! Man tror inte sina öron.

– Det finns hundägare med ambitionen att göra det här rätt, fast det blir så fel ändå. De läser på påsen hur mycket hunden ska ha. Det står oftast angivet per kilo hund. Och så väger de hunden som redan har flera kilos övervikt. På så sätt får hunden för mycket mat. Den blir ännu fetare och ovillig att röra på sig och så är man inne i en ond cirkel.

– Samma sak gäller förstås för hundar som väger för lite. Om deras ägare utfodrar dem efter rekommendationen på påsen så får de för lite mat och kan aldrig komma upp i normalt hull.

Sunt förnuft är bäst

– I många fall vore det bättre om det bara står på påsarna att hunden ska ha så mycket foder att den håller normalt hull. Då tvingar man hundägarna att använda sitt sunda förnuft istället. Det är det viktigaste man har som hundägare.

Tycker du att det är fel att det finns speciellt bantningsfoder för hundar som behöver gå ner i vikt?

– Nej, det kan vara en bra hjälp. Hundar behöver fylla magen. En hund som aldrig är mätt är en olycklig hund.

Man vet ju hur man känner sig när man är hungrig. Arbetsresultatet blir sämre. Därför har Bosse Hammarlund kokat te åt oss damer. Han kommer med en bricka och serverar oss i salongen. Till detta bjuds smörgässnittar med gudomligt god ost i samt några sorters kakor med choklad. Allt för att hålla trivselhormonerna sprittande i kroppen.

Hundarna har egen soffa. De följer smörgåsarna med blicken. De tigger inte påträngande (som min egen hund gör). De bara väntar... Och när det är två små snittar kvar på fatet frågar Ann-Marie om jag vill ha fler. Det hade jag väldigt gärna velat ha, båda två till och med. Men både Ann-Maries och hundarnas kroppsspråk är alltför tydligt.

– Nej, tack. Dom är verkligen goda, men jag är faktiskt riktigt mätt, säger jag och hoppas att jag inte avslöjar mig för mycket.

Ann-Marie ger varsin delikat ostsnitt till Macken och Devila. Jag tror att jag njöt ännu mer när jag fick se dem tuggas av hundarna.

Ulla Barvefjord

Journalist ULLA BARVEFJORD arbetar som frilans och har specialiserat sig på relationen mellan människa och djur.

Kennel Dallas år 2000, i mars. Husse Bo och matte Ann-Marie får låna hundarnas egen soffa när det ska tas en bild. Foto: Ulla Barvefjord.

Rättgift

Anna-Karin Bergh har en borderterriertik som i somras åt rättgift innehållande warfarin och som därför behandlades av veterinär. Anna-Karin ställer en rad frågor som besvaras av veterinär LARS-ERIK APPELGREN.

Warfarin tillhör en grupp läkemedel (kumarinderivat) som används för att förtunna blod. De ges bland annat till patienter som har kroniskt förhöjd benägenhet att få blodproppar.

För att blod ska kunna koagulera krävs en rad så kallade koagulationsfaktorer, främst protrombin. Vitamin K är nödvändigt för att dessa koagulationsfaktorer ska kunna bildas. Warfarin påverkar bildningen av protrombin genom att blockera K-vitaminets effekt.

Warfarin konkurrerar med ett enzym som indirekt är nödvändigt för bildning av protrombin. Genom konkurrensen blockeras bildningen av koagulationsfaktorer.

Full effekt av warfarin fås vanligen 1-2 dygn efter tillförseln. Förutsättningen för att warfarin ska kunna användas på människor är givetvis att dosen kontrolleras mycket noggrant. Läkemedelsdosen till människa varierar starkt men ligger i storleksordningen 0,1-0,2 mg per kg kroppsvikt. Patienten "ställs in" på optimal dos, det vill säga en dos som ger en fördröjd koagulation. Därmed förhindras att blodproppar uppstår, men dosen ger inte upphov till besvärande blödningar vid småskador etcetera. Vid överdosering inträffar förgiftningar.

Om överskott av vitamin K tillförs kan warfarin konkurreras ut och normal koagulationsförmåga återställas genom nybildning av framför allt protrombin.

Varför kan då denna medicin användas som rättgift?

På råttor är warfarin verksamt i liten dos (cirka 3 mg per kg anges som dödlig dos för 50 % i en experimentell grupp, LD50). Detta gör att det behövs relativt små mängder för inblandning i beten. Det gör också att smak och lukt lätt kan döljas. Råttorna återkommer gärna till betet eftersom de inte kan koppla förtäring av giftet till en negativ effekt. När råttorna åter av betet upprepade gånger minskar blodets koagulationsförmåga successivt. Djuren dör slutligen i en förblödning på grund av en oförmåga hos blodet att koagulera.

Hundar uppges tåla doser av warfarin som är dödliga för råttor. Uppgifter om hur stora mängder det är fråga om varierar. Cirka 200 mg per kg anges som LD50 för hundar i ett arbete och 20-300 mg warfarin per kg anges i andra arbe-

ten. Även hundar som upprepade gånger äter små mängder rättgift innehållande warfariner kan avlida på grund av förblödning. De måste alltså behandlas. Den intagna dosens storlek är avgörande för hur kraftigt hundens koagulationssystem påverkas.

Min tik åt "vanligt" warfarin, vilket tydligen är det minst farliga. Vad hade hänt om det varit andra sorter?

Så kallat vanligt warfarin är inte lika verksamt som den nya generationens warfariner är. Som jämförelse kan nämnas att inblandning i betesfoder är 0,038 % för vanliga warfariner. Av superwarfarinerna behövs bara 0,005 %.

Om hunden ätit ett bete innehållande superwarfariner hade den fått behandlas under mycket längre tid och med högre dos K-vitamin (observation upp till 60 dagar rekommenderas). Förgiftningen blir mer eller mindre allvarlig beroende på hur mycket betat foder innehållande superwarfariner som ätits. Kraftigt förgiftade hundar kan behöva blodtransfusion i kombination med tillförsel av K-vitamin i såväl injektions- som tablettform.

Hur mycket warfarin tål en borderterrier?

Hos hundar är de individuella variationerna i känslighet för warfariner stora. Det är därför omöjligt att säga hur mycket en specifik hundras skulle tåla. Man kan däremot uttala sig om "dödlig" dos.

Engångsdoser som framkallar död på hundar anges vara cirka 20-200 mg warfarin per kg kroppsvikt. Till den aktuella borderterriertiken som uppges väga 7 kg betyder detta cirka 400 gram av ett bete som innehåller 0,038 % warfarin om man räknar med den lägsta angivna dödliga dosen.

Tiken hade diarré morgonen efter, mörkgrön som spenat. Varför denna färg?

Det är svårt att uttala sig om detta. Vissa beten är starkt färgade med ett blågrönt färgämne. Möjligen kan den gröna färgen härröra från en sådan tillsats. Det kan också vara fråga om andra saker som hunden ätit.

Maxdosen K-vitamin är för människa 4 tabletter per dag, vilket var den dos jag skulle ge tiken i 10 dagar (hon väger 7 kg). Är detta inte en överdos?

Maximal dos för människa gäller då K-vitamin ges på grund av en överdos blodförtunningsmedicin eller då man vill "normalisera" en alltför lång koagulationstid. Om alltför stora doser K-vitamin ges försvaras den fortsatta antiko-

gulationsbehandlingen. Detta gäller inte för hundar som ätit rättgift. Här är det fråga om mer eller mindre kraftiga förgiftningar som innebär risk att förblöda. Doseringen av K-vitamin anpassas efter förgiftningens svårighetsgrad. Rekommendationer anger en initial tillförsel av 1 mg per kg kroppsvikt vid warfarinförgiftning. Det betyder 7 mg till en 7 kg's hund, vilket i praktiken resulterar i en tablett på 10 mg. Om förgiftningen misstänks vara orsakad av superwarfarin bör dosen höjas till 5 mg per kg kroppsvikt, det vill säga 35 mg vilket blir ungefär fyra tabletter à 10 mg, vilket veterinären rekommenderade.

Vad händer om man överdoserar K-vitamin?

Någon egentlig toxisk effekt av vitamin K kan inte förväntas. Vid användning av injektionslösning direkt i blodet kan dock enstaka fall av "allergiska" reaktioner förekomma. Dessa reaktioner beror dock förmodligen på olika tillsatser i injektionslösningen. Injektion av vitamin K direkt i blodet rekommenderas vid svåra förgiftningsfall med framför allt superwarfarinerna.

Hur verkar K-vitamin? Tikvalpen fick också K-vitamin trots att jag inte vet om hon ätit giftet.

Valpen behandlades förmodligen för säkerhets skull eftersom det inte kunde utslutas att även den fått i sig rättgiftet. Behandlingen med K-vitamintabletter kan betraktas som helt ofarlig.

En tredje tik som var närvarande hade lätt diarré (mörk) cirka en vecka efteråt. Kan det bero på att hon också fått i sig giftet?

Det är svårt att uttala sig om detta. Mörk diarré skulle kunna tyda på en blödning i magsäcken, men om hundens allmäntillstånd var opåverkat i övrigt och inga andra tecken på blödningar observerats verkar detta mycket osannolikt.

Vi visste inte vilket gift det var för rån vi ringde till saneringsfirman. Det stod inte på lådan vilket rättgift den innehöll. Veterinären kunde inte veta vad han behandlade mot!

Den som lägger ut rättgift har en absolut skyldighet att se till att betet ligger så skyddat att barn och husdjur inte kommer åt det. Om en saneringsfirma lägger ut rättgift ska det finnas varningsskyltar uppsatta (gula skyltar av vilka det klart framgår vilken typ av rättgift som lagts ut). Eftersom det rädde osäkerhet kring om det rörde sig om så kallade superwarfariner eller inte, tog behandlande veterinär sannolikt det säkra före det osäk-

FÖRGIFTNING

ra och behandlade för den värsta sortens förgiftning.

Lars-Erik Appलगren

Professor LARS-ERIK APPELGREN är veterinärmedicin doktor och arbetar vid Institutionen för farmakologi och toxikologi vid Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Litteratur:

Englund, L. och Hellekant, A., Rättgift. SVA's Hund & Kattbok. Red. Englund, L. & Öjberg Bengtsson, S. 1999, SVA, 22-24.

Hellekant, A. och Holmberg, T., Ändrad terapi vid förgiftningstillbud med nya rodenticider. Svensk Veterinärtidning, 1991, 43, 603-607.

Kirk, R.W. och Bonagura, J.D., Current Veterinary Therapy. Small Animal Practice, ed. X. Philadelphia, W.B. Saunders Co, 1989, 143-146.

Mount, M.E. och Feldman, B.F., Mechanism of diaphacinone rodenticide toxicosis in the dog and its therapeutic implications. Am. J. Vet. Res. 1983, 44, 2009-2017.

SAGT & GJORT

Ny bok med kunskap för uppfödare

Många har länge saknat ett uppslagsverk kring hunduppfödning. Nu har en kvintett bestående av Lisbeth Högman, Berndt Klingeborn, Monica Stavenborn, Inki Sjösten och Boel Sjöström försett oss med "Hunduppfödarens Handbok" som tar upp många av de frågor och situationer en uppfödare ställs inför. Boken

som är utgiven av ICA bokförlag omfattar 272 sidor och kostar cirka 422 kr.

Författarna har på ett mycket grundligt sätt täckt in hela tidsaxeln från det att man bestämmer sig för att föda upp en valpkull till dess att den sista valp man fött upp slutat sina dagar. Det är just det som är bokens stora styrka och det som gör den oundgänglig för både nya och erfarna uppfödare. Att vara uppfödare är så mycket mer än allt det spännande kring parning och valpning - att vara uppfödare är att ta på sig ett visst "föräldraansvar" under hundens hela liv.

Kapiteln "Avelsplanering och avelsarbete" samt "Veterinärmedicin" är utförliga och fyllda med mycket av den kunskap en uppfödare behöver, både praktisk och teoretisk. Eftersom man ofta söker och behöver mer kunskap när det uppstår problem kunde avsnitten om "Valpningskomplikationer", "Kontroll av nyfödd valp" och "Efter valpningen" vara än mer omfattande. Det skulle till exempel bra att få veta vilka missbildningar som förekommer (boken tar upp ett fåtal), vad man vet (eller inte vet) om orsaker och om de är rasbetingade. Svårigheten är att det inte förs något register över detta. Ett tips för Kennelklubben kanske?

Inki Sjöstens kapitel om "Allmänlydnad" utgör en viktig grund för dagens hunduppfödare. I dagens samhälle har hundägaren ett strikt ansvar för sin hund. Som uppfödare måste man därför kunna stötta nyblivna valpköpare genom att förklara olika beteenden och ge råd om uppfostran. Boken ger en bra grund i det viktigaste en hund behöver kunna, även familjens sällskapshund.

SAGT & GJORT

Sist men inte minst viktigt finns ett omfattande avsnitt om allt det som omgärdar hunduppfödningen i "Juridik för hunduppfödaren". Liksom i övriga delar av boken finns här mycket läsvärdt presenterat på ett lättillgängligt sätt, allt från vad som gäller vid utlandsresa med hunden till rättstvister.

Lisbeth Karlsson

Rättelse

I Doggy-Rapport nr 1-00 kom några ändringar i Agneta Egenvals artikel om försäkringsdata tyvärr inte med. På sidan 2 i stycket över mellanrubriken "Dödlighet" ska näst sista meningen lyda: "Överensstämelsen mellan diagnoserna i Agrias databas och praktikjournalerna var medelgod (85 %)."

Under mellanrubriken "Dödlighet" ska de två första meningarna lyda: "Undersökningen fortsatte med att dödlighetsstatistik framställdes på data från åren 1992, 1993, 1995 och 1996. Dödligheten bekräftades med hjälp av data för livförsäkrade hundar, vilket medför att endast hundar under 10 års ålder kan ingå."

På sidan 3, första spalten översta stycket ska en av meningarna lyda enligt följande: "Där visas högriskraser och lågriskraser (data från 1993, 1995 och 1996)."

Slutligen ska de första orden i sista spalten på sidan 3 lyda "ställt i relation till...".

Lisbeth Karlsson

 rapport

Veterinärinformation från Doggy AB

Ansvarig utgivare:

Hans Nilsson

Veterinärmedicinsk konsult:

Leg. vet. Ulla Björnehammar

I redaktionen:

Agronom Åsa Perkiö

Redaktionssekreterare:

Marina Heyman

(träffas säkrast måndag-fredag kl. 9-12)

Redigering:

Lisbeth Karlsson

Förfrågningar om tidningen, artiklar i tidigare nummer m.m. besvaras gärna av tidningens redaktionssekreterare! För signerade

artiklar svarar författaren. För osignerat material svarar redaktionen. För insänt, ej beställt material ansvaras ej.

Artiklar i Doggy-Rapport får endast återges med redaktionens tillstånd och efter överenskomelse i varje enskilt fall med upphovsmannen, författaren. I sammanhanget skall det klart framgå från vilket nummer av Doggy-Rapport artikeln är hämtad. För närmare upplysningar - tag kontakt med redaktionssekreteraren!

Läsarservice: Tidigare nummer av Doggy-Rapport kan beställas och kostar då 20 kr (med reservation för att vissa nummer inte längre finns i lager). Fotostatkopiering av artiklar: 2:50 kr/sid. Samlingspärm: 32 kr. För varje beställning utgår en expeditonsavgift på 10 kr. Moms ingår.

ISSN: 1400-6650

Doggy uppfyller kraven i den internationella kvalitetsstandarden SS-EN ISO 9001. Certifikat nr 321, utfärdat av SIS Certifiering AB.

Postadress: Doggy-Rapport, 447 84 Vårgårda

Telefon: 0322-66 65 26

Fjernvalg fra Norge 09546-322 66 65 00

Telefax: 0322-66 65 80

Hemsida på Internet: www.doggy.se

E-mail: marina.heyman@doggy.se

Adressändringar: Sänd postens portofria adressändringskort till Doggy AB, 447 84 Vårgårda.

Tryckt hos **Vårgårda Tryckeri AB**, Box 45, 447 22 Vårgårda.